

Czarniecki, Stanisław

Trzy rocznice Gabinetu Geologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 7/3, 416-418

1962

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ośrodków warszawskiego i krakowskiego, w związku z czym doc. Radwan wyraził na zakończenie głębokie zadowolenie z odbycia tego posiedzenia, które podkreśla wagę koordynacji inicjatyw pochodzących z różnych ośrodków.

MIECZYSLAW RADWAN

OBCHODY W POLSCE 250-LECIA URODZIN MICHAŁA ŁOMONOSOWA

Światowa Rada Pokoju wśród ważnych rocznic kulturalnych zaleconych do uczczenia w 1961 r. umieściła 250-lecie urodzin M. Łomonosowa¹. Uroczystości w Polsce odbyły się z pewnym opóźnieniem, bo na początku 1962 r. Zostały one zorganizowane przez Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej i Polską Akademię Nauk, które powołały Komitet Honorowy pod przewodnictwem prezesa PAN, prof. T. Kotarbińskiego oraz Komitet Organizacyjny.

Głównym punktem obchodu była sesja naukowa w Warszawie, zorganizowana w Pałacu Staszica w dn. 22 stycznia br. pod przewodnictwem prof. Kotarbińskiego. Na sesję złożyły się referaty: prof. I. Złotowskiego *Michał Łomonosow — znakomity badacz przyrody* i prof. A. Mirowicza *Łomonosow jako humanista i poeta*. Referaty poprzedziło obszernie przemówienie ambasadora ZSRR w Polsce doc. A. Aristowa, które nosiło zresztą w większym stopniu charakter referatu naukowego radzieckiego uczonego niż okolicznościowego przemówienia dyplomaty.

Obchody jubileuszowe w postaci sesji lub odczytów naukowych odbyły się także we wszystkich niemal ośrodkach akademickich — w Białymstoku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Poznaniu, Szczecinie, Toruniu i Wrocławiu. Tak np. w Krakowie odczyt *Łomonosow — pierwszy rosyjski astronom i przyrodnik* wygłosił prof. E. Rybka; sesja w Lublinie objęła m. in. referaty: prof. W. Hubickiego *Życie Łomonosowa i jego twórczość w zakresie chemii* i prof. A. Teskego *Idee Łomonosowa w dziedzinie fizyki*; w Poznaniu referat *Życie i działalność naukowa M. Łomonosowa* wygłosił prof. H. Łowmiański; we Wrocławiu *Zastugi M. Łomonosowa w rozwoju rosyjskiego języka literackiego* omówił prof. L. Ossowski.

Oprócz tego Zarząd Główny TPPR wydał w postaci powielonej zbiór tłumaczeń kilku prac autorów radzieckich poświęconych dorobkowi Łomonosowa, poprzedzony artykułem wprowadzającym prof. W. Michajłowa.

Jak z tego sprawozdania widać, współpraca instytucji naukowych (Akademii Nauk i szkół wyższych) z organizacją społeczną przyniosła bardzo pozytywne rezultaty w postaci zaznajomienia z dorobkiem naukowym Łomonosowa licznego grona (w obchodach wzięło udział ok. 1500 osób) pracowników nauki, techniki i kultury.

E. O.

TRZY ROCZNICE GABINETU GEOLOGICZNEGO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

W latach 1961—1962 przypadają rocznice trzech ważnych wydarzeń związanych z dziejami Gabinetu Geologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, najstarszej tego rodzaju placówki na wyższych uczelniach w Polsce.

Przed 180 laty, w 1782 r. utworzono w Akademii Krakowskiej pierwszą w Polsce Katedrę Historii Naturalnej, obejmującą również mineralogię i geologię.

¹ Por. na s. 419 niniejszego numeru sprawozdanie z obchodów rocznicy w Związku Radzieckim.

Kierownikiem placówki został Jan Jaśkiewicz, który położył ogromne zasługi przy jej organizowaniu. Jaśkiewiczowi zawdzięcza wygląd i plan architektoniczny budynek Collegium Physicum przy ul. Św. Anny 6, w którym znalazły pomieszczenie sale wykładowe i zbiory z zakresu historii naturalnej, w tym również kolekcje minerałów i skał stanowiące początek późniejszego muzeum Gabinetu Geologicznego UJ.

W ciągu następnych kilkudziesięciu lat losy nauk o ziemi w uniwersytecie krakowskim ulegały kilkakrotnie zmianom: bądź otrzymywały one odrębnych wykładowców, bądź też były łączone z innymi dyscyplinami przyrodniczymi. Zawsze jednak pomieszczenia stale rosnących zbiorów geologicznych znajdowały się w pierwszej ich siedzibie w Collegium Physicum.

Rok 1852 jest następną ważną datą w dziejach gabinetu. W styczniu tego roku została zakończona budowa specjalnego urządzenia muzealnego zaprojektowanego przez profesora mineralogii i geologii Ludwika Zejsznera wspólnie z dyrektorem budownictwa miejskiego Karolem Kremerem¹. Zejszner bezpośrednio niemal po objęciu stanowiska na uniwersytecie w 1848 r. rozpoczął zabiegi u władz uniwersyteckich o tę konieczną dla dalszego rozwoju katedry inwestycję. Sprawa oparła się aż o Ministerstwo Oświecenia w Wiedniu i dzięki przyznaniu specjalnego kredytu, w poważnej kwocie 2623 zlr. 16 kr. została pomyślnie załatwiona. Zaprojektowane przez Zejsznera i Kremera urządzenie składające się z 15 dwukondygnacyjnych szaf muzealnych jest doskonale zharmonizowane z charakterem sali, w której zostało umieszczone. Do dnia dzisiejszego zachowało się ono w niemal niezmięnionej postaci. Szafy i gabloty projektowane przez Zejsznera i Kremera posłużyły do pomieszczenia najstarszych kolekcji geologicznych i paleontologicznych zgromadzonych w muzeum Gabinetu Geologicznego. Znalazły się tu więc zbiory Baltazara Hacqueta z końca XVIII w., kolekcje gromadzone przez pierwszych profesorów historii naturalnej i mineralogii, a szczególnie przez Alojzego Estreichera i Ludwika Zejsznera, oraz inne kolekcje zebrane lub zakupione w XIX w. Sala ze swym urządzeniem i zbiorami stanowi dziś niezwykle cenny obiekt muzealny. Jest to jedyne w Polsce i jedno z niewielu w Europie wewnętrzne muzeum z zakresu nauk o ziemi z połowy XIX w. zachowane w niezmięnionej formie toteż i z tego względu budzi ono duże zainteresowanie nie tylko wśród polskich historyków nauki, lecz również wśród geologów zagranicznych.

Trzecią datą z dziejów gabinetu, którą chcielibyśmy przypomnieć, jest 1886 r., kiedy to, przed 75 laty, nastąpiło rozdzielenie Zakładów Mineralogicznego i Geologicznego UJ. Zakład Mineralogii został przeniesiony na ul. Gołębia, w lokalu przy ul. Św. Anny natomiast pozostał Gabinet Geologiczny, na którego kierownika władze uniwersyteckie powołały prof. Władysława Szajnochę. Kierował on gabinetem przez lat z górą 40. Z jego inicjatywy wykonano w latach 1890, 1899 i 1913 urządzenia trzech następnych, kolejno uzyskiwanych przez Katedrę Geologii, sal. Wszystkie te urządzenia mają dostosowany do charakteru sal dwupoziomowy układ, tworząc wraz z urządzeniami sali pierwszej jedyne tego rodzaju wewnętrzne zakłady naukowego i muzeum geologicznego w uniwersytetach polskich².

Z lokalem Gabinetu Geologicznego związana jest nierozdzielnie znaczna część historii nauk o ziemi w Polsce. W lokalu tym wykładali i prowadzili badania naukowe uczeni tej miary, co Ludwik Zejszner, Alojzy Alth, Władysław Szajnocha, Józef Grzybowski i Jan Nowak. Z jego murów wyszły całe pokolenia geo-

¹ A. Alth, Katedra i Gabinet Mineralogiczny w książce: *Zakłady uniwersyteckie w Krakowie*, Kraków 1864, s. 234—265.

² W. Szajnocha, *Czterdziestolecie Gabinetu Geologicznego UJ*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego”, t. 3, Kraków 1926.

logów, tu powstało wiele prac naukowych, kierunków badań, a nawet dyscyplin, jak stratygrafia mikropaleontologiczna, której podstawę dały badania Józefa Grzybowskiego.

W tym lokalu, również od założenia, przez lat z górą 40, mieści się siedziba Polskiego Towarzystwa Geologicznego. W ten sposób pomieszczenia Gabinetu stały się nie tylko ośrodkiem skupiającym geologów krakowskich, ale miejscem znany i popularnym wśród ogółu geologów polskich.

W najbliższych latach Zakład Geologii UJ ma zostać przeniesiony do nowego gmachu dostosowanego do obecnych potrzeb dydaktyki i pracy naukowej. Warto zastanowić się, czy nie byłoby słuszne, aby w dotychczasowym lokalu posiadającym cenne zabytkowe urządzenie wnętrza i nadzwyczaj ciekawą i bogatą historię urządzić muzeum historii nauk o Ziemi w Polsce.

W różnych placówkach naukowych oraz u prywatnych zbieraczy znajdują się znaczne ilości materiałów z zakresu historii nauk geologicznych. Wiele takich materiałów uległo i ulega nadal zatruciu na skutek braku odpowiednich pomieszczeń i ośrodka, który by się tym zagadnieniem specjalnie zajął. Sale Gabinetu Geologicznego UJ byłyby wprost idealnym miejscem dla zgromadzenia tych materiałów i stworzenia z nich zbioru muzealnego i ośrodka pracy naukowej w tym zakresie.

Konieczne przy tym jest oczywiście życzliwe ustosunkowanie się do tej sprawy władz Uniwersytetu oraz pomoc instytucji pracujących w Polsce na polu geologii. Można tego oczekiwać, szczególnie wobec zbliżającej się rocznicy 600-lecia założenia Uniwersytetu Jagiellońskiego.

STANISŁAW CZARNECKI

PRACA DOKTORSKA Z ZAKRESU HISTORII HUTNICTWA

W listopadzie 1961 r. Rada Wydziału Maszyn Górniczych i Hutniczych Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie nadała stopień doktora nauk technicznych mgrowi Stefanowi Knapikowi za pracę *Rozwój urządzeń wytwarzających sztuczny dmuch stosowany przy wytopie żelaza*. Promotorem przewodu doktorskiego był doc. Mieczysław Radwan.

Autor rozprawy nie tylko zgromadził duży zasób wiadomości o różnego rodzaju dmuchawach i bogaty materiał ikonograficzny, lecz wykonał oprócz tego modele wielu dmuchaw i na podstawie doświadczeń z nimi wyciągał wnioski o ich sposobie pracy i wydajności. Pozwoliło mu to na zbiorcze zestawienie uzyskiwanych wydajności i ciśnień powietrza w różnych typach dmuchaw stosowanych w ciągu wieków, a więc na ujęcie postępu technicznego w języku parametrów technicznych. Te walory pracy wyraźnie przeważały nad jej niedociągnięciami w postaci niezbyt umiejętnego przedstawienia wyników badań i przykrych niekiedy potknięć przy przedstawianiu faktów historycznych, sprawiających wrażenie, że praca nie została dostatecznie starannie dopracowana przez autora.

E. O.

REFERATY W MUZEUM TECHNIKI

Od początku 1962 r. nieperłodyczne dotychczas zebrania dyskusyjne w Muzeum Techniki w Warszawie, na których wygłaszane są referaty z zakresu historii